

Nadruk op kroonjuwelen schaadt D66

Vanavond debateert de Eerste Kamer over het voorstel tot wijziging van de Grondwet, waardoor burgemeesters in de toekomst niet meer door de Kroon benoemd hoeven worden, maar rechtstreeks gekozen kunnen worden. Niet eerder deze kabinetsperiode liepen de spanningen in politiek-Den Haag zo hoog op. Met ingehouden adem wordt het debat afgewacht. Als de senatoren van de PvdA vanavond tegen de Grondwetwijziging stemmen, dan strandt het voorstel en komt de rechtstreeks gekozen burgemeester er voorlopig niet. Als ook senatoren van VVD- of CDA-huize tegenstemmen, dan ontstaat er tevens een probleem in de coalitie. D66-minister (tevens vice-premier) De Graaf zal dan naar alle waarschijnlijkheid aftreden, hetgeen automatisch een kabinetscrisis betekent.

Als de senatoren van de PvdA beseffen dat redelijkheid hen verder zal brengen dan obstructiepolitiek en zij voor de Grondwetwijziging zullen stemmen, dan is de lucht voor De Graaf nog niet geklaard. Niet alleen moet dan het wetsvoorstel voor de gekozen burgemeester nog verder uitonderhandeld worden met coalitiepartners VVD en CDA (die het bovendien onderling oneens zijn), ook wacht De Graaf nog de behandeling van zijn zeer omstreden wetsvoorstel voor een nieuw kiesstelsel.

Het gesteggel over de twee staatkundige vernieuwingsvoorstellen van De Graaf maakt duidelijk hoe moeizaam dit soort vernieuwingen in Nederland tot stand komen. Terwijl de meerderheid van de Nederlanders al jarenlang voorstander is van de rechtstreeks gekozen burgemeester, lijkt de meerderheid van de gekozen politici er vandaag de dag nog steeds niet aan toe te zijn. Maar minister De Graaf heeft de weerstand tegen zijn voorstellen ook mede aan zichzelf te danken. De Graaf heeft zich in de hele discussie over de gekozen burgemeester steeds buitengewoon star opgesteld, zich tot geen enkel compromis bereid getoond en kritiek op zijn voorstel als 'onzin' van de hand gedaan. Deze regenteske manier van opereren is bij veel mensen slecht gevallen. Niet alleen bij zijn politieke opposenten (wat om strategische redenen niet erg handig is), maar ook bij zijn eigen D66-achterban.

Dit geldt nog meer voor de manier waarop De Graaf 'zijn' kiesstelsel wil doordrukken. De Graaf heeft al zijn kaarten ingezet op een ingewikkeld en buitengewoon dubieus voorstel dat door bijna niemand in Nederland gewenst wordt geacht. Ook binnen De Graaf's eigen D66-achterban niet. De kans is aanzienlijk dat het voorstel van tafel gaat. CDA en VVD werken al aan hun eigen voorstellen en D66 zal als kleinste regeringspartij het nakijken hebben. Maar weinig D66'ers zullen daar rouwig om zijn, om de doodeenvoudige reden dat het wetsvoorstel van De Graaf niets meer met de oorspronkelijke doelstellingen van D66 te maken heeft. Het voorstel van De Graaf is nodeloos ingewikkeld, slecht onderbouwd, heeft meer nadelen dan voordelen en brengt de politiek geen centimeter dicht bij de kiezer. De Graaf zou er goed aan doen de democratieparagraaf van het nieuwe Liberaal Manifest van de VVD te lezen. Menig D66'er zal daarvoor willen tekenen.

Door zijn manier van optreden heeft De Graaf zich in een buitengewoon moeilijke positie gemanoevreerd. Maar behalve zijn eigen lot als minister, staat ook de toekomst van zijn partij, D66, op het spel. De manier waarop alle aandacht zich momenteel richt op de zogenaamde 'kroonjuwelen' van D66 is voor de kleinste regeringspartij ronduit schadelijk.

In 2003 trad D66 toe tot het tweede kabinet-Balkenende met als belangrijkste speerpunten: investeringen in de kenniseconomie en het onderwijs en investeringen in een 'nieuwe overheid' door democratische hervormingen en deregulering. Op basis van deze speerpunten en nog enkele andere 'winstpunten' (vergroening van het belastingstelsel, vraagsturing in de zorg, aanpak van afvloeiingsregelingen en beperking van het misbruik van de hypotheekrenteaftrek) stemde het D66-congres in met regeringsdeelname.

Nu, twee jaar later, zijn bijna al deze wintpunten verdampt en gaat het alleen nog maar om de gekozen burgemeester en het nieuwe kiesstelsel. D66 onderschrijft weliswaar de hoofdlijnen van het kabinetsbeleid (de noodzaak tot hervormingen in de sociale zekerheid en maatregelen om de economie uit het slop te halen), maar in de uitwerking maken de Democraten telkenmale andere keuzes. Wie de afgelopen twee jaar overziet, komt tot de conclusie dat de lijst met kabinetsvoorstellen waar D66 tegen is en D66-voorstellen waar de coalitiepartners CDA en VVD tegen zijn, zo langzamerhand wel erg lang begint te worden.

De D66-fractie in de Tweede Kamer staat vaker tegenover de coalitiepartners CDA en VVD dan dat de drie partijen in gezamenlijkheid het beleid verdedigen. Zelden keerde een coalitiepartij zich zo vaak tegen het beleid van het 'eigen' kabinet. En nu keert de coalitie zich dus tegen D66, wordt een compromis over de gekozen burgemeester afgedwongen en wordt achter de schermen gewerkt aan voorstellen die het kiesstelsel van De Graaf zullen torpederen. Als de rook is opgetrokken, zal het beeld blijven hangen dat D66 is gemangeld in een coalitie waarin ze toch al niet veel te zeggen had.

Ik spreek steeds vaker D66'ers die vinden dat het tijd wordt dat de partij de bakens verzet. Veel, met name jonge mensen binnen D66 hebben weinig affiniteit met de staatkundige vernieuwingen die thans in het centrum van de aandacht staan. Deze nieuwe generatie D66'ers vinden de gekozen burgemeester een prima plan, maar niet als eeuwig paradepaardje. Zij hebben niet voor D66 gekozen om het referendum of het kiesstelsel, maar D66 zien als een moderne, progressief-liberale partij die oog heeft voor zaken als duurzaamheid, onderwijs, innovatie, vrijheid en grondrechten. Een partij met lovenswaardige uitgangspunten en goede voorstellen, maar ook een partij die de verkeerde accenten legt, haar standpunten onvoldoende over het voetlicht brengt en zich te tam opstelt in een coalitie waarin ze allang niet meer 'het verschil maakt'.

Steeds meer D66'ers vragen zich openlijk af hoe lang de Democraten het tweede kabinet-Balkenende nog moeten blijven steunen. Tot een massale uittocht van dissidente partijleden is het niet gekomen, maar erg sterk is de loyaliteit van de D66-achterban momenteel niet. Veel mensen binnen de partij vragen zich momenteel hardop af of D66 de volgende verkiezingen wel overleeft. Iedereen is zich bewust van de moeilijke positie waarin de partij zich bevindt. Terwijl vele D66'ers zich in het land met hart en ziel inzetten voor de partij en de Tweede Kamerfractie van D66 hard werkt en goede voorstellen doet, verbetert de electorale positie van de partij niet (in tegendeel) en neemt de onrust toe.

De nieuwe beginselmanifesten die PvdA en VVD recentelijk hebben gepresenteerd, laten zien dat deze twee partijen bezig zijn de bakens te verzetten. In beide partijen wordt nagedacht over de toekomst en het debat gevoerd. Beide partijen zijn bezig lijnen uit te zetten naar de toekomst, visies te ontwikkelen en posities in te nemen. Als gevolg van dit proces veranderen de verhoudingen in het politieke spectrum. Links en rechts van D66 is volop beweging. Maar binnen D66 ligt het debat zo goed als stil en wordt niet fundamenteel nagedacht over de toekomst. Daar waar de politieke concurrenten posities innemen, zit D66 stilletjes in een hoekje af te wachten of Thom de Graaf volgende week nog wel minister is en D66 nog wel regeringspartij. Alsof dat het belangrijkste is.

Het is te hopen dat de gekozen burgemeester er komt, niet omdat D66 dat wil, maar omdat de meerderheid van de bevolking dat wil. En het is te hopen dat het nieuwe kiesstelsel er niet komt, om precies de tegenovergestelde reden. Tegen D66 zou ik willen zeggen: staar je niet blind op de 'kroonjuwelen', maar denk na over de toekomst. Niets doen is het domste dat je als politieke partij kan doen. Wachten totdat anderen het politieke landschap hebben herverkaveld betekent per definitie het einde van je eigen voortbestaan. Je kan van de nieuwe beginselmanifesten van PvdA en VVD vinden wat je wilt, maar het debat is in die twee partijen springlevend. D66 staat stil en stilstand is achteruitgang.

Menno van der Land

politicoloog en auteur van *Tussen ideaal en illusie – de geschiedenis van D66, 1966-2003*